

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН МІЖ ДІТЬМИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ТА ЇХ БАТЬКАМИ

Яновська Т. А.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
yanovska71@gmail.com

Міжособистісні відносини являють собою галузь постійного зіткнення та з'ясування певних проблем й тому вважаються однією з типових форм взаємодії людей. Власне у міжособистісних відносинах найчастіше виникають конфліктні ситуації, що супроводжуються відчуженням, напругою та дискомфортом [2, 154].

В даному випадку такі взаємовідносини розглядаються як стосунки між батьками та підлітками, коли погляди двох поколінь розходяться між собою. Згідно широко розповсюдженій думці, діти підліткового віку вдаються до конфлікту і бунтарства, як до одного з основних способів досягнення автономії та незалежності від дорослих. На шляху досягнення власної ідентичності учні неминуче вступають у боротьбу із попереднім поколінням. Цей конфлікт поколінь ніколи не вичерпувався, а сьогодні є ще очевиднішим та актуальнішим [1, 119].

Мета вивчення проблеми полягає у експериментальному дослідженні та теоретичному обґрунтуванні причини виникнення конфліктів між батьками і підлітками, апробуванні шляхів вирішення виходу з конфлікту.

У дослідженні відносин між батьками та підлітками брали участь учні двох восьмих класів ЗСО № 27 м. Полтави. Загальна кількість досліджуваних становить 56 учнів (100%), серед них 36 дівчат і 20 хлопців.

За методикою К. Томаса визначалися п'ять способів вирішення конфлікту. У результаті проведеного експерименту були виявлені такі результати. Найрозповсюдженішим варіантом вирішення конфлікту є компроміс, що домінує у обох класах (40%; 43%). Такі результати є типовими для підлітків, оскільки у дітей даної вікової категорії провідним видом діяльності є спілкування, а одним з новоутворень – підкорення нормам колективного життя, тому й вирішення конфлікту має бути найбільш ефективним, з найбільшим відсотком його повторення. Компроміс дає таку можливість: знайшовши компроміс у тих умовах, що склалися, обидві сторони будуть задоволені, а відносини у групі будуть збереженими.

Далі, з великим відривом, при вирішенні конфлікту мають місце «підкорення» (по 18%), «суперництво» (21%; 14%), «співпраця» (14%; 18%) та «уникнення» (по 7%) (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Результати варіантів виходу з конфліктних ситуацій між батьками та підлітками

Варіант виходу з конфліктної ситуації	8 – А клас	8 – Б клас
	Кількість повторень одного з можливих варіантів виходу	Кількість повторень одного з можливих варіантів виходу
Суперництво	21%	14%
Співпраця	14%	18%
Компроміс	40%	43%
Уникнення	7%	7%
Підкорення	18%	18%

В основі тесту-опитувальника О. Зворикіна лежить концепція, відповідно до якої акцентуації – це «загострення» деяких властивих кожній людині індивідуальних якостей. Виділяють «явні» і «приховані» акцентуації характеру, в останньому випадку у самооцінці досліджуваних фігурують несумісні поєднання характерологічних рис, що є наслідком компенсації. За даними дослідження виявлено, що у обох класах найчастіше проявляються такі акцентуації характеру як: істеричні риси, риси афективної нестабільності та епітимні риси характеру. Зокрема у хлопців домінуючими виступають епітимні риси, а у дівчат переважають істеричні риси й риси афективної нестабільності.

Це пояснюється тим, що у підлітків спостерігаються значні відхилення у діяльності центральної нервової системи: відбувається порушення балансу, що сформувався у кірково-підкірковій взаємодії в напрямку підвищення активності підкіркових структур та зменшення кіркового контролю. Це обумовлює особливості поведінки підлітка, його нестійкість, вибуховість, знижену контрольованість своїх дій та вчинків, що може супроводжуватись емоційною нестійкістю, зниженою працездатністю; така поведінка може чітко проявлятися саме у вище перерахованих акцентуаціях (афективна нестабільність, істеричні та епітимні риси).

Одним із прийомів виявлення властивих людині поведінкових стратегій у конфліктних ситуаціях, який використовують психологи, є тест Ф. Розенцвейга. За даними дослідження видно, що більшість учнів (61%) мають досить високий коефіцієнт конформності. Це свідчить про достатню їх адаптованість до соціального середовища та низький рівень конфліктності. Але у деяких випадках досліджувані, як й всі підлітки, можуть висувати дещо завищені вимоги до тих людей, які їх оточують. Це пов'язано з процесом дорослішання дітей та із зміною їх інтересів, мотивів, вчинків, а також самої поведінки у цілому.

У більшості з них (54%) проявляється тенденція «самозахисту», а не «атаки» при урегулюванні конфліктної ситуації, яка буде проявлятися по-різному: від агресії до самозвинувачення, що також пов'язано з віковими особливостями підлітків.

Дослідження особливостей міжособистісних конфліктів, а саме, конфліктів між батьками та підлітками, показали їх деструктивний вплив у міжособистісній взаємодії. Але разом з тим не викликає сумнівів досить помітна роль міжособистісного конфлікту як конструктивного соціально-психологічного явища, власне як фактора соціалізації особистості на різних вікових етапах її формування та розвитку.

Типи міжособистісних конфліктів у підлітковому віці за характером протистоянь мають різноманітні функціональні наслідки для учасників конфлікту. Першою формою конфлікту є конфлікт думок, що вирішується конструктивним шляхом і може розглядатися як адекватний засіб формування активної позиції особистості. Регулювання конфліктів у випадку зіткнення інтересів сторін залежить від домінантних у підлітків способів їх відстоювання. Співпадання індивідуальних стратегій поведінки у конфлікті створює умови для вирішення проблем конструктивним шляхом [3, 50; 6, 54].

Руйнівні психологічні наслідки для розвитку особистості у підлітковому віці має наступна форма конфліктів. Це конфлікти цінностей, для яких характерною є несумісність стратегій конфліктної поведінки. Конфлікт зовнішньої поведінки виступає характеристикою стилю взаємодії, прийнятого у групі підлітків, і не пов'язаний із порушенням їх міжособистісних відносин. Оптимальним для зниження конфронтацій виступає домінування середовища учасників конфлікту орієнтації на взаємодію, кооперацію, в результаті чого ймовірність конструктивного вирішення підвищується. Про наявність такої установки свідчить ефективна комунікація. Висувається більше ідей; кожен учасник (і батьки, і діти) уважний та справедливий по відношенню до іншого; спостерігається менше труднощів у спілкуванні та взаєморозумінні; відмічається дружелюбність, взаємодопомога, зниження ворожості у відносинах [5, 38]. Важливо, щоб конфлікт розглядався як загальна проблема, яку можливо вирішити лише спільними зусиллями. Але практика невтручання до конфлікту може спонукати закріпленню в індивідуальному досвіді підлітка соціально-неприйнятних способів самовираження; розвитку та стабілізації стереотипів конфліктної поведінки у конфліктних ситуаціях [4, 167].

Установка на придушення та згладжування будь-яких конфліктів також являється неефективною у підлітковому віці, оскільки залишає учня можливості здобуття власного досвіду, в тому випадку й позитивного відстоювання своєї точки зору, свого «Я», ствердження своїх цінностей, своєї життєвої позиції.

На підставі проведеного дослідження можемо зробити такі висновки. З отриманих результатів, що показали особливості відносин між батьками та підлітками, видно: діти є цілком сформованими особистостями, достатньо пристосованими до соціального середовища, у якому вони знаходяться. Учні даної вікової категорії прагнуть до всього нового: встановлення нових відносин, нових соціальних ролей. Нові й старі міжособистісні відносини стають полем зіткнення та з'ясування інтересів, проблем, ареною самоствердження саме тоді, коли погляди поколінь розходяться, тоді, коли

батьки відмовляються визнати та підтримати нову соціальну позицію своєї вже дорослої дитини, що само собою призводить до конфлікту. Конфлікт має загострене протиріччя, яке психологічно й є джерелом конфлікту. Таким чином, джерела конфліктів є протиріччя, а вони виникають там, де є розбіжності: у знаннях, уміннях, навичках, особистісних якостях; оцінках та самооцінках; очікуваннях та позиціях; розумінні та інтерпретації інформації; поглядах та переконаннях; мотивах та потребах.

Список використаних джерел:

1. Апішева А. Ш. Проблема конфліктних стосунків сучасних підлітків та юнаків з батьками. *Вісник НТУУ «КПІ». Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка.* 2012. Випуск 2. С. 117–125.
2. Зелінська Т. М. Амбівалентність особистості: теорія, діагностика і психокорекція. Навчальний посібник. Київ: Каравела, 2016. 256 с.
3. Кідалова М. М. Факторна структура емоційних бар'єрів спілкування підлітків. *Практична психологія та соціальна робота.* 2011. №10. С. 49–55.
4. Коць М. П., Мудрак І. С. Психологічні детермінанти конфліктної поведінки підлітків. *Соціальна психологія.* 2007. № 1. С. 162–169.
5. Седих К. В., Моргун В. Ф. Делінквентний підліток. Навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2015. 272 с.
6. Яновська Т. А. Порівняльний аналіз особливостей конфліктної поведінки молодших та старших підлітків. *Науковий журнал «Молодий вчений».* 2020. № 1 (77). С. 53–56.